

**911 VE 944 RUS- BİZANS TİCARET
ANLAŞMALARIN TERCÜMESİ VE YORUMU
(GEÇMİŞ YILLARIN HİKÂYESİ KRONİĞİ'NE
GÖRE 'PVL')**

911 and 944 RUSSIAN-BYZANTINE TRADE
AGREEMENT'S TURKISH TRANSLATION AND
COMMENTARY (ACCORDING TO POVEST'
VREMENNYKH LET')

Emine DİKMEN*

Makale Bilgisi

Başvuru: 25.07.2022

Kabul: 21.09.2022

Article Info

Received, Jul,25,2022

Accepted: Sept,21,2022

Öz

750'lerde çok yönlü olarak ilerleyen İskandinav genişlemesi, sonradan Rus şeklinde tabir edilen toplulukları kadim Rus topraklarına yöneltmişti. Savaşçılığın yanı sıra epeyce hünerli tüccarlar olan İskandinavlar, bu yöndeki maharetlerini göstermek maksadıyla nehir yollarını sıklıkla kullanmaya başlamışlardı. Ticaretin İtil (Volga) Nehri vasıtasıyla Hazar ve Arap topraklarına ulaşıyor olması, bu yöndeki istekleri daha da arttırmıştı. Ancak bir süre sonra İskandinavların, Doğu Slav boylarını hâkimiyetleri altında toplayarak teşkilatlı biçimde hareket etmeleri, en büyük kazancı ticaretten elde eden Hazarları tedirgin etmişti. Sert önlemlere başvuran Hazarlar sebebiyle rahatça hareket edemeyen Ruslar, Dinyeper (Özi) rotasını kullanmaya başlayarak dönemin en gözde ticaret merkezi olan Konstantinopolis ile doğrudan iletişime geçmişlerdi. Bu yeni ticaret arterinde münasebetlerin sıklaşması, kaçınılmaz olarak siyasi mücadeleleri de beraberinde getirmiş, Rusların Bizans'a saldırımları neticesinde ilki 911 sonraki 944 senesinde akdedilen iki barış-ticari anlaşması tarihte yerini almıştı. Bu çalışmada her iki anlaşmaya dair detaylar ele alınmakla birlikte Ruslar ve Bizans açısından siyasi ve ticari önemine değinilecektir.

Anahtar Sözcükler: Ticaret, Bizans, Kiyev Rusyası, Özi Yolu.

---

* Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ortaçağ Tarihi ABD, dikmeneminur@gmail.com, Orcid: 0000-0001-9095-5342, Manisa, Türkiye.

Abstract

From the 750s, Scandinavian expansion to the east as well as the west led the Russians, known as one of branch of the Scandinavians, to ancient Russian lands. The Scandinavians, who were highly skilled traders as well as warriors, began to use the river routes frequently in order to show their skills in this direction. The fact that the trade was reaching the Caspian and Arabian lands through the Volga River further increased the demands in this direction. However, after a while, the Scandinavians, who gathered the East Slavic tribes under their domination and acted in an organized manner, worried the Khazars, who had the biggest gain from trade. The Russians, who could not move with constraint due to the Khazars, who took drastic measures, initiated to use of the Dnieper (Özi) route and directly contacted Constantinople, the most popular trade center of that period. The intensification of relations in this new trade artery inevitably brought along political struggles, and as a result of the Russian attack on Byzantium, two peace-commercial agreements, the first of which were concluded in 911 and 944, took their place in history. In this study, the details of both agreements will be discussed, and their political and commercial importance for the Russians and Byzantium will be mentioned.

Keywords: Trade, Byzantium, Kievan Rus', Route of Özi.

IX. yüzyılda ticari transite dayalı vergileriyle refah seviyesini yükselten Hazarlar, diğer yandan artan Rus yayılcılığı üzerine kendine göre önlemler almaya çalışmışlardı. Vergi çemberini şimdiki Ukrayna topraklarında yaşamakta olan Doğu Slav boyları Severyanlar, Radimiçler, Vyatiçler ve Polyanlar üzerine de genişletmişlerdi. Bununla da yetinmeyen Hazarlar, en stratejik noktalardan biri olan Ten (Don) nehri kıyısındaki Sarkel¹ garnizonunu inşa ederek, Türk göçlerinin Hazar sahasına ve güneye uzanmaya çalışan Rus yayılcılığına karşı set çekmişlerdi. Aradaki rekabet ortamının iyice kızışması sebebiyle ticari yönden zor zamanlar yaşayan Ruslar, bir diğer ticaret yolu olan ve daha sonradan 'Put iz Vareng i Grek' adıyla ünlenecek olan Özi (Dinyeper) nehir rotasına gözlerini çevirmişlerdi. Giderek yoğunluk kazanan bu ticaret ağında, kuzeye özgü çeşitli ticari emtia transit olarak Bizans başkentine ulaşmaktaydı. Konstantinopolis'in zenginliği karşısında büyülenen Ruslar, dev ticaret hacmine sahip bu şehirle sıkı münasebetlere girmeyi gözlerine kestirmişlerdi. Ancak bu raddeye ulaşana kadar hadiselerin arka planında birçok gelişme yaşanmış, güney Rus topraklarında farklı siyasi yapılar vücuda gelerek bu ticaret ağında yerini almıştı.

¹ Rusların, Hazar sahasına yönelişleri için bkz. Osman Karatay, "Karadeniz'de İlk Ruslar ve Sarkel'in İnşası", *Belleten*, C. LXXIV, Nisan, 2010, s. 269.

Rusların siyasi varlıklarının tam olarak ne zaman şekillendiği konusu *Rus Yıllıklarında*² yer alan hadiseler çerçevesinde karara bağlanmaktadır. Buna göre 860 senesi civarında Rurik ailesinin hâkimiyetinin başladığını yine bu yıllıklardan öğrenmekteyiz.³ Ancak dikkati çeken bir nokta daha vardır ki bu, *Aziz Bertinian Yıllıklarında*⁴ yer alan ve 839 senesinde bir Rus heyetinin (tüccarlarının) Bizans başkentini ziyaret etmesi hadisesidir. Yıllıklardan anlaşıldığı kadarıyla kendilerini *Ros* olarak adlandıran ve bir ‘Kağan’a bağlı şekilde yaşayan bu topluluk⁵ o zamanki Dinyeper (Özi) nehri vasıtasıyla Konstantinopolis’e ulaşmış ancak geri dönüş yolunda dönemin Slav boylarından Uliçler, Tiversitler ya da Macarlar bu geçişe müsaade etmemişlerdi. Geçit vermeyen boyların Macarlar olması ihtimali daha kuvvetlidir. Ruslar dönemin Bizans imparatoru Theophilus’a (829-42) başvurmuşlardı. Theophilus’un yurtlarına geri dönemeyen Rusları, Frankların kralı Dindar Louis’e (814- 840) bir mektup ve heyetle birlikte göndermesiyle de hadise farklı bir boyut kazanmıştı. Bizans o sıralarda Araplarla mücadele ettiğinden, bu hadiseyi fazla derine inmeden çözmeye çalışmıştı. Ayrıca Rusların ne kadar süredir Konstantinopolis’te mecburi şekilde konakladıkları ve meselenin çözüme kavuşturulmasını bekledikleri bilinmemektedir.⁶ Öte yandan Avrupa topraklarında İskandinav (Viking) saldırılarından epeyce yorulmuş bir atmosfer mevcuttu. Zira nehirlerde kolaylıkla ilerleyebilen İskandinavlar İngiltere, Avrupa içlerine ve Endülüs’e kadar uzanan yağma akınlarına devam etmekteydiler. Dolayısıyla Bizans’tan gönderilen Ruslar, kısa süreli bir endişeye sebep olmuş, I. Louis gelen

---

² Bu çalışmada *Povest Vremennih Let’* olarak bilinen *Geçmiş Yılların Hikâyesi* adlı kroniğin Rusça ve İngilizce versiyonu kullanılmıştır. Bununla beraber *Lavrentiyevskaya Letopis* ve *Nikon Kroniği* de mukayeseli olarak kullanılmıştır. Bkz. *Povest’ Vremennih Let’ (PVL)*, Hz. D.S. Lihaçeva, Vita Nova, Sank- Peterburg, 2012; *The Nikonian Chronicle*, İng. Tr. Serge A. Zenkovsky, The Kingston Press, New Jersey,1984; *Patriarş ili Nikonovskoyu Letopis’*, *Polnoye Sobranie Russkih Letopisey*, Sank-Peterburg,1862; *The Russian Primary Chronicle*, Tr. Samuel H. Cross, The Medieval Academy of America, Cambridge, Massachusetts, 1953; *Letopis po Lavrentiyevskomu Spisku*, Arheografiçeskoy Kommissii, Sank- Peterburg, 1872.

³ *PVL*, s. 17.

⁴ *The Annals of St. Bertin*, Ninth Century Histories, V. I., İng.Tr. Janet L. Nelson, Manchester University Press. Manchester- New York, 1991.

⁵ A. A. Sahmatov bu kağanlığın merkezinin o sırada Novgorod olduğunu ima etmiştir. Detaylı anlatım için bkz. AA. Sahmatov, “Drevnişiy Sudbi Ruskovo Pelemeni”, *İzdaniye Ruskovo İstoriçeskovo Jurnalı*, Petrograd, 1919, s. 53- 64.

⁶ C. Zuckerman Rusların 835 ya da 836 senesinden beri başkentte olduklarını ifade etmiştir. Bkz. C. Zuckerman, “Les Hongrois au pays de Lebedia: Une nouvelle puissance aux confins de Byzance et de la Khazarie ca 836-889” *Byzantium at War (9th- 12th c.)*, *The National Hellenic Research Foundation Institute for Byzantine Research International Symposium 4*, 1997, s.54- 55.

kişilerin İsveç ulusuna mensup olduklarından casusluk için gönderildiğini düşünmüştü.

Muhtemelen Bizans- Rus etkileşimi uzun süreden beri mevcut olmasına karşın kaynaklarda ilk defa bu şekilde yer almıştı. İlerleyen zamanla Özi rotasının sıklıkla kullanılmaya başlanması Bizans'la olan ilişkileri arttırarak Rusları, Bizans üzerine sefer yapmaya iştahlandırmıştı. Bunun ilk teşebbüsü 860 senesinde gerçekleşmişti. Ruslardan Askold ve Dir adlı iki Vareng lider, Kiyev'deki Hazar hâkimiyetine son vererek Kiyev'i kendi denetimlerine almışlardı.⁷ 860 senesinde Çargrad'a sefer düzenleyen bu iki lider hem askeri hem de siyasi ilişkileri temelli olarak başlatmışlardı.⁸ Ruslar başarısız bir saldırıda bulunsalar da ileride gerçekleşecek olan yazılı anlaşmaların Askold ve Dir'in teşebbüsüyle zemininin hazırlandığı ifade edilebilir. Zira III. Mihail (842- 67) Rusları gözetim altına almak için misyonerlik faaliyetlerini başlatmış, Askold ve Dir vaftiz edilmek şartıyla ticari ve siyasi ilişkiler anlaşma çerçevesinde 907'ye kadar normal seyirde devam etmişti. Rusların, Bizans'la olan etkileşimini sağlayan Özi yolunun geniş kapsamlı tasviri Bizans imparatoru VII. Konstantin'in (944-959) eseri *De Administrando Imperio*'da aktarılmıştır.⁹ Buna göre Özi'nin zamanla ne denli önemli bir rota olduğu ve çevresindeki siyasi güçlerin kaderlerini ne denli kuvvetli şekilde değiştirdiği imparatorun eserinden anlaşılmaktadır. Dolayısıyla aşağıda ele alınacak ticari anlaşmaların, Özi nehri vasıtasıyla cereyan eden siyasi ve askeri gelişmelerin etkileri günümüze kadar sürmüştür.

907 ve 911 Rus- Bizans Ticaret Anlaşmaları¹⁰

Hazarların doğudan gelen yeni Türk boylarının göçleri, uzun süren Arap-Hazar mücadeleleri ve kendi içindeki birtakım çalkantılar sebebiyle bölgede gittikçe kontrollerini yitirmesiyle birlikte Slav topraklarına yerleşen Ruslar, sırasıyla Doğu Slav boylarını hâkimiyet altına almışlardı.¹¹ Doğu Slavlarının Özi etrafında çeşitli kombinasyonlar hâlinde oluşum sağlanmasıyla ilkel

⁷ PVL, s. 17- 18.

⁸ *The homilies of Photios patriarch of Constantinople, English translation, introduction and commentary*, Çev. C. Mango, Harvard University Press, Cambridge, M A, 1958,74-110. Sefer hakkında tafsilatlı bir inceleme için bkz. A. A. Vasiliev, "The Russian Attack on Constantinople in 860", *The Mediaeval Academy of America*, Cambridge, 1946. PVL'de 866 tarihi verilmektedir. Bkz. PVL, s.18.

⁹ *De Administrando Imperio*, İng Çev. R. J. H. Jenkins, Dumbarton Oaks, Washington, 1967.

¹⁰ 911 anlaşmasının Türkçe tercümesi çalışmanın sonundaki ekte yer almaktadır.

¹¹ Kroniğe göre ilk oluşum, Vareng lider Rurik tarafından Novgorod merkezli bir Rus Devleti'nin kurulmasıydı. Müteakiben Kriviçler, Çudler, Meryanlar, Novgorod Slavları gibi Doğu Slav boyları ve Fin grupları tek tek itaat altına alınmaya başlanmıştı. Bkz. PVL, s.17.

sayılabilecek nitelikte ekonomik faaliyetler başlamıştı.¹² İskandinavların daha sistemli şekilde hareket etmeleri, Slavları tek çatı altına almaya başlamalarıyla gün geçtikçe daha teşkilatlı bir siyasi yapıya bürünen Ruslar, kuzey topraklarından elde edilen kürk, köle, kehribar gibi kıymetli emtia satışını yapmak üzere yeni ticari rotalar aramaya başlamışlardı.

Yukarıda da belirtildiği üzere Hazarların kendi topraklarında Rus yayılmasını engelleyecek biçimde önlemler almasıyla Ruslar, daha önceden de bilinen ancak geçiş itibarıyla zorlu bir yolculuğu gerektiren Dinyeper (Özi) rotasına gözlerini çevirmişlerdi.¹³ Bu güzergâh vasıtasıyla dönemin en gözde ticari kenti olan Konstantinopolis'e ulaşım daha kolay şekilde sağlanmış olacaktı. Doğu Slav boylarını kontrolüne alarak ilerleyen Knyaz (князь) Oleg, 882 senesinde de dönemin Rus topraklarında mühim noktayı teşkil eden Kiyev'i ele geçirmiş, bu sayede Kiyev Rus Devleti teşkil edilmişti.¹⁴ Artan güçleri neticesinde çevredeki siyasi yapılara da saldırmaya başlayan Ruslar, bunun ilk emarelerini Bizans üzerinde göstermişlerdi. Konstantinopolis'e yanında Vareng, Severyan, Derevliyan, Radimiç, Kriviç, Polyanlar gibi birçok Slav'dan müteşekkil orduyla saldıran Oleg, 2000 kadar gemiyle Çargrad (Konstantinopolis) önlerinde görünerek şehir sakinlerini dehşete düşürmüştü (907).¹⁵ Şehrin kıyı kesimindeki yerleşimleri yerle bir eden Oleg, birçok Grek'in öldürülmesine sebep olmuştu. Yaşanan dehşet

¹² J. M. Letiche, *A History of Economic Thought: ninth through Eighteenth Centuries*, University of California Press, Berkeley- Los Angeles, 1964, s. 25. Erken dönem Slav üretimi için bkz. B. A. Rybakov, *Remeslo Drevney Rusi*, Akademii Nauk SSSR, Moskva, 1948, s.99-119.

¹³ 800'lü yılların başından beri bu rotanın kullanıldığı bilinmektedir. Nitekim bunu destekleyen hadise, 839 senesinde yaşanmıştır. Bir grup Rus tüccarı, Dinyeper'den aşağıya doğru inerek Konstantinopolis'e ulaşmış ancak dönüş yolunda barbar kabileler tarafından yollarının kapatıldığı ifade edilmiştir. O dönemde Dinyeper yolunu engelleyebilecek Slav boyları Uliçler ya da Tversitiler olabileceği öne sürülmektedir. Ancak diğer yandan Macarlar da bölgede aktif bir şekilde rol almaktaydılar. Dolayısıyla Macarlar, Hazarların hâkimiyeti altında olan Slav topraklarında düzeni sağlamaktaydılar. Ayrıca Tiversitilerin Türk kökenli olabileceğine dair görüşler mevcuttur. Bkz. K. Menges, "Etymological Notes on Some Pacanag Names", *Byzantion*, S. 17, 1945, s.261- 63.

¹⁴ Kiyev o dönemde iki Vareng lideri olan Askold ve Dir'in hâkimiyetindeydi. Knyaz Oleg, ekonomik kaygılar sebebiyle gözünü Kiyev'e çevirmiş, bu yerin ticari potansiyelinin yüksek olduğunu dolayısıyla getirisinin de fazla olması hasebiyle burayı bir hile ile Askold ve Dir'in elinden almıştı. Bkz. *Povest' Vremnih Let'*, s.19, 20.

¹⁵ *The Primary Ch.*, S.64. Bu askeri seferden Bizans kaynaklarında bahsedilmemektedir. Bu sebeple bazı araştırmacılar gerçekleşen bu seferin şüpheli olduğuna dikkat çekmektedirler. Fakat meydana getirilen Rus kroniklerinde Bizans kaynaklarının esas alındığı, hatta düzenlenen anlaşma şartlarında Bizans geleneğini yansıtmaya çok belirgin olduğundan seferin gerçekleşme ihtimali kuvvetlenmektedir. Bkz. G. Vernadsky, *Kievan Russia*, Yale University Press, New Haven, 1959, s.27; G. Ostrogorsky, "L'Expedition du pnnce Oleg centre Constantinople en 907," *AIK*, II, 1939, s. 47-61.

karşısında yeterli sayıda askeri bulunmayan Bizans yönetimi ise çareyi elçi göndererek anlaşma talebinde bulunmuştu. İmparatorluk tahtındaki VI. Leo'nun (886-912), bir yandan Bulgar Simeon ile mücadele ederken diğer yandan yükselen güç Ruslarla baş etmesi ciddi adımları atmasını gerektirmekteydi. Ancak hem imparatorun hem de akıl elçisi kayın pederinin (Zaoutses) askeri ve dış politika açısından zayıflık sergilemesi anlaşılan Rusları başarılı kılmıştı.¹⁶ Diğer yandan Ruslar açısından bu başarı sonraki yılların stratejisini oluşturmuştu, knyaz Oleg Kiyev tebaası tarafından iyice kabul görmüş ve otoritesini yerleştirebilmişti.¹⁷

Resmi olarak elimizde Ruslar ve Bizans'ın düzenlemiş olduğu ilk anlaşma, kronikte 912 senesinde kayıtlara geçmiştir. Ancak anlaşmanın tarihi konusunda çeşitli ihtilaflar bulunmaktadır. Birçok araştırmacıya göre kronikte yer alan anlaşmanın düzenlendiği tarih 912 senesi değil 911'dir.¹⁸ Zira 912 senesinde Oleg'in öldüğü düşünüldüğünde muhtemel tarihin 911 senesi olması daha makuldür. Anlaşma metninde oldukça ayrıntılı ve ilginç noktalar dikkati çekmektedir. Ancak kroniklerde 912'de akdedilecek olan anlaşmaya dair ayrıca 907 senesinde bir ön anlaşmanın sağlandığı ifade edilmektedir. Rus tarihçileri arasında 907 anlaşmasının mevcudiyeti hakkında epeyce tartışmalar olmuştur. A.A Şahmatov uzun süren araştırmaları neticesinde 907 anlaşmasının gerçekte hiç var olmadığını, kronik yazarı tarafından 911 anlaşmasından türetilerek kaleme alındığını ileri sürmüştür.¹⁹ Dolayısıyla bir kısım tarihçi şüphe duymadan bu anlaşmayı kabul ederken, diğer kısmı da anlaşmanın bir hayal ürünü olduğunu kabul etmektedir. 907'deki az detaylı bilgilere baktığımızda ön anlaşma şeklindeki şartlar şu şekilde hazırlanmıştır:

“... Böylece şehirden az öteye doğru uzaklaşan Oleg, Grek imparatorları Leo (VI) ve Aleksandar ile barış anlaşması yaptı. Ve haraçları temin etmek üzere Karl, Farulf, Vermund, Hrollaf ve Steinvith'i şehre gönderdi. Grek tarafı Rusların ihtiyaçlarını karşılamaya söz verdi. Oleg 2 bin gemiden oluşan ordusu için her kürekçi başı 12 grivna ve çeşitli Rus şehirlere için:

¹⁶ Robert Browning, *Byzantium and Bulgaria and Comperative Study Across the Medieval Frontier*, Tmeple Smith, London, 1975, s. 57- 58.

¹⁷ A. N. Kurat, *Başlangıcından 1917'ye kadar Rusya Tarihi*, TTK, Ankara, 1987, s. 22.

¹⁸ Ferdinand Feldbrugge, *Law in Medieval Russia*, Martinus Publishers, Leiden- Boston, 2009, s.184, dn.8.

¹⁹ A. A. Şahmatov, “Neskolko Zameçaniy o Dodovorah s Grekami Olega i Igorya”, *Zapiski Neofilololiceskovo Obşestva*, VIII., 1915, s. 391—395. G. Laehr de bu savaşın düzmece bir hadiseden olduğunu öne sürmüştür. Bkz. G. Laehr, *Die Anfänge des russischen Reiches politische Geschichte im 9. und 10. Jahrhundert*, Ebering, Berlin, 1930, s. 95- 99. Bu meseleye dair ayrıca bkz. A. N. Saharov, *Diplomatiya Drevney Rusi*, Pedagogika, Moskva, 1987,s.85 vd.

Kiyev, Chernigov, Pereyaslav', Polotsk, Rostov, Lyubech ve diğer şehirler için haraç istedi. Bu şehirlerde Oleg'e bağlı önemli knyazlar yaşamaktaydı. (Ruslar ayrıca şu şartları da öne sürdüler): Buraya gelen Ruslar talep ettikleri kadar tahıl alacaklar, tüccar olarak her kim gelirse 6 ay boyunca ekmek, şarap et, balık ve meyve gibi erzak alacaklardı. Hamamlar istenilen kapasitede hazır tutulacaktı. Ruslar eve dönüş yolculuklarında İmparator'dan erzak, gemi çapası, gemi halatı, yelken ve yolculuk için her ne gerekiyorsa temin edeceklerdi.

Grekler bu şartları kabul ettiler. İmparatorlar ve saray mensupları ise şunları beyan ettiler: "Eğer Ruslar ticari emtialar olmaksızın buraya gelirlerse, onlar herhangi bir erzak temin edemeyeceklerdir. Knyazınız, buraya seyahat edecek olan Ruslara dair onların topraklarımız boyunca, şehirlerimizde herhangi bir zayıf vermemeleri için şahsen kesin emir sunmalıdır. Buraya gelen Ruslar, Aziz Mamas'ta kalacaklardır. Yönetimimiz adlarını kaydetmek üzere memurlar gönderecek, ilk olarak Kiyev sakinleri daha sonra Çernigov, Pereyaslavl' ve diğer şehir sakinleri aylık ödemelerini alacaklardır. Onlar yalnızca bir kapıdan silahsız ve her defasında ellişer kişi olmak üzere, imparatorun bir amili eşliğinde şehre giriş yapacaklardır. Onlar herhangi bir vergiye tabi olmaksızın kendi ihtiyaçlarına göre alım satımlarını gerçekleştirebileceklerdir.

Oleg, Ruslar için brokar, Slavlar için ise ipekten yelken yapılması talimatı vermiş ve bu talebi yerine getirilmiştir. Ruslar kazandıkları zaferin bir alameti olarak kalkanlarını kapılara astılar ve Oleg de Çargrad'dan ayrıldı. Ruslar brokar Slavlar da ipek yelkenlerini açtılar fakat fırtına onları parçalara ayırdı. Sonrasında Slavlar, "Kendi bez yelkenlerimizi kullanalım; ipek yelkenler Slavlar için uygun değil" dediler. Böylece Oleg beraberinde çok çeşitli süslemeler, kumaş, altın ve şarap ile Kiyev'e vardı. İnsanlar pagan, cahil olduklarından dolayı onu "Bilge" olarak adlandırdı."²⁰

Anlaşmada ilk dikkati çeken Rusların, kişi başına 12 grivnalık talep ettikleri bir ödemedir. Dönem şartlarına bakıldığında bu meblağ oldukça yüksek olmakla birlikte muhtemelen rakamda abartma yapılmıştır. Ayrıca bunun tek seferlik bir savaş tazminatı şeklinde düşünülmesi daha doğrudur.²¹ Nitekim Novgorod Kroniği de bu ifadeyi destekler bir kayıt sunar.²²

Yapılan bu ön anlaşmada daha çok ticari manada şartlar konulmuştur. Dolayısıyla kronik bize herhangi bir askeri yardımdan söz etmez. Fakat bu

²⁰ PVL, s. 23, 24; Nikonovskaya Letopis, s.18, 19; Lavrentiyevskaya Letopis, s. 29- 31.

²¹ A. N. Saharov, Diplomatya Drevney Rusi, s. 108

²² Novgorodskaya Pervaya Letopis Starşevo i Mladşevo İzvodov, Akademia Nauk SSSR, Moskva, 1950, s. 108.

ittifak şartı 911'deki anlaşmada karşımıza çıkarılır. Zira Bizans'ın Girit seferine 700 kişilik bir Rus müfrezesinin katıldığı belirtilmiştir.²³ Benzer şekilde 935 senesindeki Longobardiya'ya yapılan sefer sırasında 415 kişi civarında Rus askerinin mevcut olduğu ifade edilmektedir.²⁴ 907 senesindeki bazı şartlar, daha sonraki 911 anlaşmasında da devam ettiği görülmektedir. Dolayısıyla 907 anlaşması askeri bir destekten ziyade Rusların, Bizans sınırları içerisinde rahatça ticaret yapabileceklerini ve bazı imtiyazlardan faydalanabilecekleri şartları belirlemiş oldu. Ancak 911 anlaşması hem şekil hem de içerik bakımından bir öncekinden farklı bir yapıdadır.

Anlaşmaların orijinal hâllerinin Grekçe yazıldığı konusunda araştırmacılar hemfikirlerdir.²⁵ Lakin sonradan kopyaları Kiyev'e gönderilen 911 anlaşması Rusçaya çevrilirken Bulgar deyimlerinden faydalanılmıştı. İleride verilecek 944 anlaşması ise daha Rusça sözcük ağırlıklı Bulgar ifadeleriyle tercüme edilmişti.²⁶ 911 anlaşması, kaleme alan kişi tarafından olduğu gibi aktarılmış, üç bölümden meydana gelen tam tekmil bir belgedir. İmzalanan taahhütün asıl hâli değil, bir kopyası Kiyev'e getirilmişti. Anlaşma, Rusların Bizans'la daimi surette barış içinde kalma gibi yeminle başlayıp bir önsözle devam eder. Daha sonra Rusların Konstantinopolis'te ikametlerine ilişkin şartları içeren 13 maddeyle devam eder. İki tarafın ticaret işleyişine yönelik emtia satışı, esirlerin hakları ve gerekli askeri düzenlemelerden sonra barış güvencesini yineleyerek sona erdirilmiştir.²⁷

911 anlaşması, dönem şartlarında Rusları ön plana çıkarmış, onları Bizans gözünde baş edilmesi zor aktörler olarak, belirli bir siyasal pozisyona sahip olmaya fırsat tanımıştır. Dolayısıyla 907 senesindeki bu ön tanışıklık, sonraki yüzyıllar boyunca sürecek olan Bizans- Rus siyasi ilişkilerini başlatmıştır. Bilhassa Bizans açısından hem dini hem de siyasi paydaşlar şeklinde Ruslara ihtimam gösterilmiş, Bizans'ın denge siyasetindeki aktörlerden biri olarak kullanılmışlardı. Anlaşmada Bizans'ın şehir içindeki güvenliği sağlamak adına endişeli olduğu görülmektedir. Olası bir askeri ya da casusluk faaliyetinin önüne geçmek maksadıyla, gelenlerin silahsız ve

²³ V. E. Naumenko, "Tavrika v Sisteme Russko- Vizantiski Otkoşeniye Seredniy X.- XI vv.", *İmperiya i Polis Cbornik Nauçnih Trudov*, 2013, s. 176.

²⁴ J. F. Haldon, "Theory and practice in Tenth-Century Military Administration II. Chapters 44 and 45 of the Book of Ceremonies", *Travaux et mémoires 13*, De Boccard, Paris, 2000, s.212- 213.

²⁵ Bu görüşe karşı çıkan Sharov olmuştur. O, anlaşmaların hem Grekçe hem de Rusça olarak orijinal iki nüsha hâlinde yazıldığını savunmuştur. Bkz. A. N. Saharov, *Diplomatiya Drevney Rusi (IX – Pervaya Polovina X v.)*, Mısl, Moskva, 1980, s. 84 vd.

²⁶ Henryk Paszkiewicz, *The Origin of Russia*, Philosophical Library, New York, 1954, s. 168.

²⁷ Irène Sorlin, "Les traités de Byzance avec la Russie au Xe siècle (I)", *Cahiers du monde russe et soviétique*, V. 2, N.3, Juillet-septembre 1961, s.350, 352.

belirli sayıda olması şartı koşulmaktadır. Daha sonraki anlaşmada ise güvenlik konusunda daha teknik detaylar ele alınmaktadır.

Anlaşma maddeleri dönem itibarıyla belirtilen şartlarda yazılmış ve ardından her iki tarafın da onayıyla kabul edilmiştir. Bundan sonra imparator Leo, gelen Rus elçilerine altın, *pavolok*²⁸ kumaşı ve çeşitli hediyeler vererek onurlandırdığı ifade edilmektedir. Bununla yetinmeyen imparator, Rus elçilerini etkilemek ve ileride Rusların dönüşümünü kolaylıkla gerçekleştirmek için Konstantinopolis'teki görkemli kiliseleri gezdirerek onlara bir nevi Hristiyanlığa karşı ısındırma turu düzenlemiştir. Nitekim bu ilk elçiler gördükleri karşısında epeyce etkilenmiş ve kronikte anlatılanlara göre Hristiyanlığa geçiş yapmışlardır.²⁹ Anlaşma şartlarında her ne kadar Rus üstünlüğünün ağırlığı görülse de Bizans açısından da uzun vadede getirilerinin olduğu aşikârdır. Zira bu elçilerden sonra Rus yönetici tabakasında Hristiyanlığa meyilemeler görülmüştü. Bunun ilk meyvesi, 957 senesinde vaftiz olan knyaz Igor'un eşi knyaginya (княгиня) Olga'dır.³⁰ Bu sayede Bizans hem siyasi hem de kültür bakımından Rus toplumu içine nüfuz edebilme fırsatını yakalamıştı.

Dönem şartlarında bu anlaşma incelikli, hukuki yönden zengin şartlar içermektedir. Dikkatli bir şekilde hazırlanmış metinde, tarafların siyasi üstünlüğünden ziyade refahına yönelik çıkarlar daha ön planda tutulmuştur. Bu sayede Rus tüccarların daha fazla oranda ticari gelir elde etmiş oldukları, ticaret hacimlerinin arttığı rahatlıkla söylenebilir. Bilhassa kuzeye özgü emtia olan çeşitli hayvan kürkleri, İskandinav topraklarından çıkarılan kehribar, bal, bal mumu gibi ürünler, Slav köleler Bizans pazarında oldukça kıymetli ve gözdeydi. Aynı şekilde Ruslar da çeşitli ülkelerden gelen egzotik ürünlerin alışverişini, Bizans başkentinde bu sayede gerçekleştirmekteydi. Doğuya özgü ipekler, baharatlar, meyveler, çeşitli kumaşlar ve kaliteli şaraplar Rusların ilgisini çeken başlıca ürünlerdi.³¹ 911 anlaşmasından önceki vaziyete bakıldığında Rusların, Konstantinopolis'e getirdikleri her mal üzerinden yüzde 10 vergi ödemekte oldukları görülür. Ancak bu ürünlerin Bizans'a getirdiklerinden mi yoksa boğazı geçerek Akdeniz tarafına gidenlerden mi alındığı belirsizdir.³² İbn Hurdazbih, Rusların Bizans

²⁸ Eski İskandinav dilinde bu, *pell* adıyla bilinen sırmalı ve değerli bir kumaş türüdür.

²⁹ *The Russian Primary Ch.* s. 68- 69.

³⁰ *Povest' Vremennih Let'*, s. 41- 43.

³¹ *PVL*, s. 45- 46; *Nikonovskaya Letopis*, s. 34; John M. Letiche, *A History of Russian Economic Thought*, University of California Press, California, 1964. S. 27.

³² W. Heyd, *Yakın- Doğu Ticaret Tarihi*, TTK, Ankara, 2000, s.78.

şehirlerine vardıklarında yüzde 10'luk bir vergi ödediklerini aktarmaktadır.³³ Eğer Konstantin'in belirttiği üzere Ruslar, Akdeniz'i geçip Suriye limanlarına kadar ulaşabiliyorlarsa, 911 anlaşmasıyla bu vergi yükü bir süreliğine Ruslardan kaldırılmıştı. Nitekim Mes'udi'ye göre de Ruslar, İspanya kıyılarına kadar uzanabilmekteydiler.³⁴

Anlaşma maddelerinde adından çokça söz edilen dönemin en revaçta canlı ticaret emtiası, kölelerdi.³⁵ Rusların, hâkimiyeti altında bulunan Slav kabileleri üzerine saldırılar gerçekleştirip, sayısız köleler ele geçirdikleri ve bunları başta İdil pazarı olmak üzere Konstantinopolis'e de getirdikleri görülmektedir. Hatta bu canlı emtia pahada oldukça ağır bir üründü. Dolayısıyla maddi açıdan epeyce önem arz eden kölelerin ticareti, anlaşma maddelerinde güvence altına alınmıştı.

Anlaşmanın dikkat çeken önemli hususu, daha çok tarafların kendi elçilerini ve tüccarlarını koruma üzerinedir.³⁶ Öte yandan Rus tarafındaki elçilerin adlarının tümüyle İskandinav olması, Slav tabakanın henüz yönetici katına nüfuz etmediğini göstermektedir. Bununla birlikte dönem itibarıyla sahil nizamları çerçevesinde, bir aksilik sebebiyle zarar gören, batan gemiler için öne sürülen şartlar da incelikli bir şekilde ele alınmıştır. Buna göre her iki taraf olayın yaşanması durumunda gemilere yardım edilmesi, zarar gören malların kurtarılması gibi şartlar bulunmaktadır. Bu madde, o dönemde diğer siyasi yönetimlerde mevcut olan sahil yönetmeliğine aykırı bir düzenlenmeydi.³⁷ Ancak tarafların rızasıyla kabul edilen bu anlaşma sonrası Novgorod- Kiyev- Konstantinopolis arasındaki ticaret yoğunluğu beklenenin üzerinde artış göstermişti. Bazı araştırmacılar 911 anlaşmasının Oleg tarafından yapılmasının sebebinin 907'deki anlaşmada her iki tarafın hak ve yükümlülüklerini yeterince tanımlanamamış olmasından kaynaklandığını ifade etmiştir.³⁸ Bu sebeple yeni koşullar içeren 911 anlaşması Oleg

³³ İbn Hurdazbih, *Yollar ve Ülkeler Kitabı*, Tr. Murat Ağarı, Kitabevi, İstanbul, 2008, s. 130-131.

³⁴ Mesudi, *Muruc ez-zeheb (Altın Bozkırlar)*, Tr. D. Ahsen Batur, Selenge Yay. İstanbul, 2004, s. 75.

³⁵ İbn Fadlan eserinde Rusların getirdikleri Slav kölelerden detaylıca bahsetmektedir. Bkz. İbn Fadlan Seyahatnamesi, Tr. Ramazan Şeşen, Tarih Encümeni Yay., İstanbul, 2020, s. 75-76.

³⁶ G. Ostrogorsky'ye göre Ruslar ve Bizans arasında bu ticaret zinciri daha önceleri de devam etmekteydi. Ancak bu anlaşmanın mahiyeti, Rus tüccarların hakları hukuki bazda garanti altına alınmış olmasıdır. Bununla birlikte o, bu anlaşmanın resmen kabul tarihini 911 senesinin Eylül olarak ifade eder. Bkz. G. Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, TTK, Ankara, 2011, s. 241.

³⁷ G. Vernadsky, *Kievan Russia*, s. 28.

³⁸ M. V. Levçenko, "Russko- Vizantiskiye Dogovori 907 i 911gg.", *Vizantiski Vremennik*, V.5 (30), 1952, s.111.

tarafından Konstantinopolis'e gönderilen elçiler vasıtasıyla düzenlenmişti. Ve bu anlaşma bazı koşullar ihlal edilene, mevcut siyasi ve askeri dengeler değişene kadar yürürlükte kalmıştı.

944 Ticaret Anlaşması³⁹

Knyaz Oleg'in ölümüyle Rusların yönetimi, asıl varis olan Rurik oğlu Igor'a (912- 945) geçmişti. Rus hâkimiyetini genişletmek ve ticari yönden daha fazla zenginlik arzulayan knyaz Igor da tıpkı selefi Oleg gibi Bizans başkentine saldırmıştı. Maksadı Bizans'ı daha ağır bir ekonomik anlaşmaya mecbur ederek bir Rus üstünlüğü sağlamaktı. Böylelikle bünyesinde mevcut Slav, İskandinav ve hatta Türk boylarından biri olan Peçeneklerle birlikte Konstantinopolis üzerine yürümüşü (941).⁴⁰ Bizans tahtında o sırada, damadının kontrolünü ele geçiren I. Romanus (920 – 944) bulunmaktaydı. Gemilerle gelen Rus savaşçıları Bizans'ın sahil kıyısını yerle bir ederken, Ruslar bir anda beklemedikleri bir silahla karşılaştı ki bu Bizans'ın meşhur Rum ateşiydi.⁴¹ Yenilgiye uğrayan knyaz 944 senesinde tekrar ordu toplayarak Konstantinopolis üzerine saldırmıştı. Sayısı tahmin edilemeyecek kadar fazla gemi ve askerle Konstantinopolis'e doğru Rusların ilerlediğini duyan imparator, alelacele knyaz Igor'a elçiler göndererek, bu meselenin savaş olmadan çözülmesini teklif etmişti. İmparator, Ruslara tazminat ve tekrar yıllık haraç ödeme sözü vererek bu durumu savuşturmayı düşündü.⁴² Yanındaki drujinasıyla müzakere eden Igor, Greklerden bol miktarda altın ve pavalok kumaşları alarak Kiyev'e geri dönmüştü.⁴³ Müteakiben Oleg zamanında yapılan anlaşmanın Ruslar açısından dezavantajlı bir hâlinin taraflar arasında kabul edilip imzalandığını görüyoruz.⁴⁴ Öncekine göre daha düşük değerdeki bu anlaşmanın Igor tarafından kabul edilmesi, onun o dönemde yaşadığı prestij kaybı ve muhtemelen Slav boylarıyla yaşadığı sürtüşmelerden kaynaklanmıştı.

³⁹ Anlaşmanın Türkçe tercümesi çalışmanın sonundaki ekte yer almaktadır.

⁴⁰ *Lavrentiyevskaya Letopis*, s.43; *PVL*, s. 31.

⁴¹ *The History of Leo the Deacon*, İng., Tr. A. M. Talbot D. F. Sullivan, Dumbarton Oaks, Washington D. C., 2005, s. 188.

⁴² A. Saharov, *Diplomatiya Svyatoslava*, Mejdunarodniye Otnoşeniya, Moskva, 1982; s.7-8.

⁴³ *PVL*, s.32. Nikon Kroniğinde bu hadise 945 senesine tarihlendirilmiş ve üzerinde durulmamıştır: "İmparator Romanos zamanında Igor Greklere karşı, çok güçlü savaşçılardan oluşan ordusuyla saldırı yapmak için yola koyuldu. Bunu işiten imparator ona Knyaz Oleg'e verilen haraçtan daha fazlasını verdi." Bkz. *Nikonovskaya Letopis*, 28.

⁴⁴ Kronikte 945 tarihi verilse de muhtemel tarih 944 şeklinde durmaktadır. Zira 945 tarihi anlaşmanın Konstantinopolis'te değil Kiyev'de onaylandığı düşüncesini akla getirmektedir. Bkz. Irène Sorlin, "Les traités de Byzance avec la Russie au Xe siècle (II)", *Cahiers du monde russe et soviétique*, vol. 2, n.4, Octobre-décembre 1961, s. 455.

Bazı araştırmacılar 944 anlaşmasının 911’de imzalanının devamı olarak görmektedirler. Ancak Bizans’ın yanı sıra Rusların da değişen düzende yeni yükümlülükleri içerdiğinden devam niteliğindeki belirtilen görüş, havada kalmaktadır.⁴⁵ 911 anlaşmasında Ruslar istedikleri kadar ipek kumaş götürme hakkına sahipken, 944 anlaşmasında bu hak yarı yarıya sınırlandırılmıştı. Bu kumaşlar Hazarlar, Türkler ve Ruslar tarafından o kadar çok beğenilip talep ediliyordu ki VII. Konstantin artık onların kendilerini imparatorla bir tutmakla beraber bu isteklerine saygısızlıktan başka bir anlam veremiyordu. Zira talep edilen kumaşlar yalnızca imparatorluk saray seremonilerinde ya da Ayasofya Kilisesi’nde yapılan yegâne törenlerde kullanılmaktaydı.⁴⁶ Fakat yine de bu verilen kumaşlar taşralı Rumlara verilen en iyi kumaşlardan beş kat daha değerliydi.⁴⁷

Bizans’ın, Rusların herhangi bir saldırı ihtimaline karşı casusluk girişimini önlemeye yönelik çabaları da gözlerden kaçmamaktadır. Daha önceki anlaşmada isteyen tüccar ve elçiler rahatça giriş hakkına sahipken, bu anlaşmayla yalnızca knyazdan akreditasyon alabilen kişiler Konstantinopolis’e ayak basabilecekti. Rusların Konstantinopolis’te ikamet süreleri de epeyce kısıtlanmıştı ve Rusların kış ayında konaklama hakkı bu anlaşmada kaldırılmıştı. Bunun dışında kaçak girişlere Bizans tarafından izin verilmeyecek, bu teşebbüste bulunanlar ise ağır hapis cezası ya da ölümlü cezalandırılacaklardı. Bu şart Bizans’ın Ruslardan ciddi manada çekindiğini, ancak bir şekilde saldırıları ve Bizans’tan bilgi akışını önlemeye çabaladığını göstermektedir. Ancak aynı zamanda her iki gücün askeri ittifak teşebbüsü bu anlaşmayla ilk defa yazılı hâle gelmiş oldu.⁴⁸ 944 anlaşması bir nevi Rusların dış politikada atmak istedikleri adımları daha net bir şekilde sundu. Zira bu anlaşmayla Ruslar resmi olarak, Karadeniz’de Bizans’ın müttefiki sıfatıyla, Hazarların yerini almıştı.⁴⁹ Dolayısıyla anlaşmada hem özel hukuka hem de uluslararası hukuka yönelik şartlar bulunmaktaydı.

Anlaşmada ilk defa her iki yapı arasında Korsun meselesinin gündeme getirildiğini görüyoruz. Metindeki şarta göre Rusların, Korsun’a saldırmazlık sözünün verilmesi istenmişti. Dönem itibarıyla kaynaklarda Korsun’a

---

⁴⁵ Irène Sorlin, “ Les traités de Byzance avec la Russie au Xe siècle (II)”, s. 465; Krş. M. V. Levçenko, *Oçerki Po İstroii russko- Vizantiski Otnoşeniy*, Akademia Nauk SSSR, Moskva, 1956, s.154.

⁴⁶ W. Heyd, *Yakın Doğu Ticaret*, TTK., Ankara, 2000, s. 80.

⁴⁷ R. S. Lopez, “Silk Industry in the Byzantine Empire”, *Speculum*, 20 (1) 1945, s.35.

⁴⁸ A. N. Saharov, *Diplomatiya Svyatoslava*, s.8

⁴⁹ A. N. Saharov, *Diplomatiya Svyatoslava*, s.96.

yönelik herhangi bir Rus seferine rastlanmamaktadır.⁵⁰ Kaldı ki Korsun'a yakın kara sınırında Hazarların hâkimiyetinin kaybedilmesinin ardından bu boşluğu Peçenekler doldurmuştu.⁵¹ Buna göre Ruslara getirilen bu sınır ya Peçeneklere yönelik bir önlemdi ya da Rusların, Karadeniz'deki en mühim Bizans ticaret noktasının ele geçirilmesi endişesiyle, doğuya doğru genişlemesinin önünü kesen bir önlemdi.⁵² Zira diyakoz Leo, Kırım boğazının Igor döneminde Rus kontrolü altında olduğuna dair imada bulunur.⁵³ Bu başka bir manada Bizans'ın, Rusları sınırları içinde Peçenekler vasıtasıyla artık tutamadığını da göstermektedir.⁵⁴ Ancak yine de Bizans, her iki gücü birbirine ayak bağı ederek Korsun'un ticari güvenliğinin sekteye uğramasının önüne geçmeye çalışma politikası gütmüştür.

Dönem itibarıyla günlük yaşamsal ihtiyaçları gösteren ürünlerin de anlaşmalarda yer alması, bizlere ufak ipuçları sağlamaktadır. Mesela anlaşmada şartı konulan balıkçılara zarar verilmemesi hadisesi, bize Bizans'ta düzenli bir balık endüstrisinin ve tuz üretiminin mevcut olduğunu, günlük tedarik işlerliğini korumayı hedeflediğini göstermektedir.⁵⁵

Anlaşmada yer alan bazı Rus şehirlerine ödenen vergiler neticesinde Kiyev başta olmak üzere Novgorod, Beloozero, Smolensk, Lübec,

---

⁵⁰ F. E. Wozniak, "The Crimean question, the Black Bulgarians, and the Russo-Byzantine Treaty of 944" *Journal of Medieval History*, 5(2), 1979, s. 119.

⁵¹ C. Macartney, "The Petchenegs- Peçenekler", Tr. Emine Dikmen, *GTTAD*, C.2 S.4, 2020, s. 490.

⁵² Anlaşmada Kara Bulgarların Korsun bölgesine zarar verdiği şeklinde ifade bulunmaktadır. Buradaki Kara Bulgarlar meselesi karışıktır. Kimi araştırmacı buradaki kastın Bulgarlardan ziyade Tmutarakan'da bir Rus Knyazlığının mevcut olduğunu dolayısıyla Kiyev Knyazlığının, Tmutarakan Ruslarına karşı saldırıyı önlemesi gerektiği şeklinde bu şartın koyulduğunu öne sürmüştür. Bkz. G. Vernadsky, "The Rus'in the Crimea and the Russo-Byzantine treaty of 945", *Byzantina-Metabyzantina*, I, 1946, s. 258, 259; G. Vernadsky, Byzantium and Southern Russia: Two Notes, *Byzantion*, V. XV, 1940- 41, s.74. Buna karşın 7. Yüzyıldaki Bulgar göçlerinin ardından bölgede kalan bazı Bulgarların olduğu ve bunların daha sonra Kara Bulgarlar olarak adlandırıldığı görüşü de mevcuttur. Kara Bulgarlar, şayet Azak Denizi'nin kıyı kesimlerinde yaşadılarsa hem Hazarları hem de Korsun'u tehdit edebilirlerdi. Ayrıca o dönemde bölgenin hâkimi Peçenekler olduğundan Kara Bulgarların da onların gözetiminde olduğu düşünülebilir. Bkz. F. E. Wozniak, *a.g.m.*, s.121, 124.

Kara Bulgarlar için ayrıca bkz. C. A. Macartney, "On the Black Bulgars", *Byzantinisch-neugriechische Jahrbücher*, Verlag P. D. Sakellarios, Athen, 1931, s. 150- 158.

⁵³ *The History of Leo the Deacon*, İng., Tr. A. M. Talbot D. F. Sullivan, Dumbarton Oaks, Washington D. C., 2005, s.156.

⁵⁴ F. E., Wozniak, *a.g.m.*, s.117.

⁵⁵ F. E., Wozniak, *a.g.m.* s.117.

Preyeslavl', Çernigov, Rostov⁵⁶ gibi şehirlerin ticaret hacimleri büyümüştü. Kiyev daha çok diplomatik yönlü bir ağırlık sergilese de kuzey ve güneyden uzanan ticaretin orta noktası olması dolayısıyla onun ticari yönü de büyümüştü. Novgorod ise Bizans için her daim öneme sahip zengin ticaret şehirleri arasında sayılmıştı.⁵⁷ Ayrıca mevzu bahis şehirler daha çok Özi güzergâhında olanlardı ancak Rostov gibi kırsal bölümde yer alan şehrin de adı geçmesi epeyce değerli bir olgudur. Zira bu bize kırsaldaki bir yerleşimin de anlaşmadan rahatlıkla faydalanıp, potansiyelini geliştirmeye çabaladığını bu gibi yerlerin canlandırılmaya çalışıldığını göstermektedir. Bir diğer dikkati çeken detay ise Rus şehirlerinin ödemelerini alırken gözetilen sıradır. Anlaşmaya göre evvelâ Kiyev, müteakiben Çernigov ve Pereyeslav'dan gelenlere ödeme yapılacaktı. Dolayısıyla büyük knyazdan akreditasyon alan bu şehirler ve yöneticileri (knyazları) ayrıca belli bir önem sırasına göre Kiyev'deki büyük knyaza bağlıydı.⁵⁸ Bu şehirlerden gelen Rus tacirlere, Aziz Mamas civarındaki bölgede her şehrin kendine ayrılmış kısmında ikamet etmelerine izin verilmişti. Ayrı bir şekilde konumlandırılmalarının sebebi muhtemelen Bizans tarafından tedarik edilen aylık yiyecek ve ihtiyaçların dağıtımının kolay ve sıralı bir şekilde yapılabilmesiydi.⁵⁹

Anlaşmalarının genel manada en mühim neticelerinden biri, Bizans tarafından Rusların siyasi mecradaki mevcudiyetlerin tanınmasıydı.⁶⁰ Bir diğer mühim netice ise Vareng- Rus muhafızlarının Bizans askeri teşkilatı içinde kullanılmaya başlanmasıydı. Bu sayede Bizans'taki bu Vareng yapısı, ileride imparatorların muhafazasını sağlayan yegâne birlik hâline gelmişti.⁶¹ Dönem itibarıyla siyasi yapılar içinde en köklü ve en güçlü kurumlara, diplomasi geleneğine sahip Bizans, içteki mücadelelerin getirdiği birtakım belirsizlikler sebebiyle iç siyasi dengesini sağlamakta zorlanmış, bu ise yeni bir oluşum hâlinde olan Ruslara siyasi ve ticari mecrada yengi kazanmasını garantilemişti. Ruslar, askeri yetenekleri vasıtasıyla Bizans'ı ekonomik bir ticaret anlaşmasına mecbur bırakmış, bu da Rusları Bizans nazarında zararlı baş aktörlerden biri konumuna yükseltmişti. Bundan sonra Türk boylarından

⁵⁶ S. P. Obnorskiy, Polotsk, Lübec, Rostov gibi şehirlerin daha sonradan kronikçi tarafından bilinçli olarak eklendiğini öne sürmüştür. Bkz. S. P. Obnorskiy, "Yazık dogovorov russkih s grekami", *Yazık i Mişleniye*, VI- VII, 1936, s. 102- 103.

⁵⁷ J. M. Letiche, *A History of Russian Economic Thought*, s. 27

⁵⁸ Irène Sorlin, "Les Traite"s de Byzance Avec La Russie Au Xe Siécle", s.457; J. Shepard, "Some Problems of Russo- Byzantine Relations c. 860- c. 1050", *The Slavonic and East European Review*, V. 52, N. 126,1974, s. 19. 10-33.

⁵⁹ W. Heyd, *Yakın- Doğu Ticaret Tarihi*, s.81.

⁶⁰ A. N. Saharov, *Diplomatiya Drevney Rusi*, s.62- 67; M. U. Yücel, "Slav/Rusların Hristiyanlığı Kabulü ve Rus/Ortodoks Kilisesinin Kuruluşu", *CIEES*, 2020, s. 52.

⁶¹ II. Basil döneminde imparatorun muhafazasından sorumlu, sadakatli Vareng birlikleri daimi hâle getirilmişti. Bkz. G. Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, TTK, 2011, Ankara, s. 282.

ziyade tehlikenin Ruslardan geleceği konusunda Bizans tecrübe kazanmıştı. Bu sebeple sonraki süreçte anlaşmalarda belirtilen ağır şartlar, Bizans'ı gerekli önlemleri almaya yöneltmişti. Bunu ise Rusların o dönem yanı başındaki azılı düşmanları Peçenekler vasıtasıyla çözmeye çalışmıştı. Giderek güçlenen Peçenekler, Rus tüccarların Karadeniz'e ve Bizans'a ulaşmalarının önünü kesmek için Özi kenarında pusu kurarak, kuzey yönlü ticaretini ve Rus varlığını baltalamışlardı.⁶² Böylelikle Bizans, her iki unsuru birbirine düşürerek yıpratma politikasını uygulamıştı.

İmzalanan anlaşmalar çerçevesinde Vareng savaşçı ve tüccarların Konstantinopolis'e gelişleri uzunca bir süre daha devam etmiş aynı zamanda onlarla birlikte Bizans'tan misyonerler, kilise gibi yapıların inşasından sorumlu ustalar, mimarlar, boya yapanlar ve işçiler, sosyal hayatta varlıkları önemsenen kuyumcular gibi birçok zanaat ehli kişi Kiyev'e göç etmişti.⁶³ Göç sonrası Rus yapısı içerisinde çeşitli meslekler oluşarak, hızlı bir şekilde ileriki zamanlarda Kiyev'in görünümünün değişmesinde etkili olmuştu.

Nehir-deniz ticari hareketliliği kapsamında imzalanan anlaşmalarda her iki ulusun ekonomik ve siyasi hakları gözetilerek incelikli bir şekilde ele alınmıştı. Anlaşmada yer alan maddelerin hukuki boyutlarının geniş ölçekli biçimde vurgulanması, bizlere dönemin resmini çizmekte ipuçları sağlamaktadır. Birtakım denizcilik angajmanlarının düzenlemesiyle yetinilmemiş, her iki siyasi yapı kendine bağlı tüccarlarının ve mevcut emtianın haklarını muhafaza etmek amacıyla büyük uğraşlar vermişti. İki tarafın elindeki kölelere yönelik düzenlemeler, tüccarlar arasında doğabilecek suçlara yönelik uygulanacak cezalar, Rus ve Bizans tüccarların ulaştıkları yerde konaklamaları, ticari malların alım ve satımları gibi bütün usuller üzerinde dikkatlice durulmuş, bu sayede kayda geçirilmişti. Mesela, iki anlaşmada belirli farklar mevcuttu; 944 anlaşmasında Bizans'ın Rusların elinde bulunan kendi esirleri için ödeyeceği miktar (10 bezant), 911 anlaşmasına (20 bezant) göre daha düşük şekilde düzenlenmişti.

Anlaşmalarda Bizans üslubunun ağırlıklı olması olağandır. Netice itibarıyla yerleşmiş Bizans kanunları karşısında bürokrasisini yeni oluşturmaya başlayan Rus kanunları epeyce basit yapıda olmalıydı. Mesela Bizans para ve ölçü sistemleri anlaşmalara yansıtılmıştır.⁶⁴ Bütün bu anlaşmaların öğreticiliğiyle Ruslar, ilerleyen zamanlarda Bizans kanunlarını

---

⁶² *De Administrando Imperio*, s.61;T. Noonan, "The Dnieper Trade Route in Kievan Russia", *Basılmamış Doktora Tezi*, Indiana University,1965.

⁶³ M. Hrushevsky, *A History of Ukraine*, Archon Books, USA,1970, s. 69.

⁶⁴ M. V. Bibikov, "Rus v Vizantiyskoy Diplomatii: Dogovori Rusi s Grekami X.", *Drevnaya Rus: Voprosy Medievistki*, 1/19, 2005, s. 6.

temel alarak, erken dönem Rus- Slav sosyal ve ekonomik hayatını düzenleyen kendilerine özgü ‘*Russkaya Pravda*’⁶⁵’yı kaleme almışlardı. Mesela Pravda’da yer alan bazı suçlara yönelik kişilerin intikam alma hakkı 911 ve 944 anlaşmalarında mevcuttu.⁶⁶

Bizans’ın Ortodoks Hristiyanlığı, Konstantinopolis’ten başlayarak Özi vasıtasıyla, Novgorod gibi en uç noktadaki kuzey şehirlerine kadar yayılım göstermişti. Siyasi ve askeri mecburiyetler neticesinde imzalanan anlaşmalar kültürde de etkisini göstermeye başlamıştı. Bizans’ın tesiri ve misyonerlik faaliyetleriyle Kiril alfabesi Rusların hayatına girmişti. Bu sayede kilise hâkimiyeti altında yapılan eğitim faaliyetleri yaygınlaşarak, *Rus- Slav Kilise Tarih Yazıcılığı* gelişmeye başlamıştı. Bizans’tan alınan Ortodoksluk, Rusların pagan inançları, kültürleriyle sentezlenerek Rus Ortodoksluğunu doğurmuştu.⁶⁷

Sonuç

Yukarıda içerikleri verilen anlaşmalar, dönem kaynakları arasında Rus ve Bizans ilişkilerini gösteren diplomasiye ait en eski, yegâne belgelerden biridir. Rusların siyasi arenada tanınmaları resmi manada 911 anlaşmasıyla başlamış ve sonrasında yapılan anlaşmalarla zorlu bir rakip oldukları tescillenmiştir. Bizans’ın içinde bulunduğu mevcut durum, günden güne teşkilatlanan Rusların da dâhil olmasıyla, farklı bir mecrada ilerlemeye başlamıştır. Ancak köklü bir bürokrasi geleneğine sahip olan Bizans kimi zaman dostça kimi zaman düşmanca yaklaşım sergileyerek Bizans gücünü daimi surette stabil tutmaya çalışmıştır. Anlaşmalar Rusların 9. Yüzyıldan itibaren gelişim safhalarını bizlere aktarması açısından mühimdir. Bununla beraber hem Rus hem de Bizans yapısında meydana gelen değişiklikler ve tarihi sürece etkisi bu anlaşmalar vasıtasıyla yazılı literatüre girmiştir.

---

⁶⁵ Rus kanunları, George Vernadsky tarafından İngilizceye çevrilmiştir. Bkz. *Medieval Russian Laws*, İng. Çv. George Vernadsky, Octagon Books, New York, 1979; A. A. Zimin, *Pravdaya Russkaya*, İzdatelstvo, Moskva, 1999; B. D. Grekov, “ Russkaya Pravda i ee Slavyanskoye okruzheniye”, *Izvestiya Akademii Nauk SSSR, Seria İstoriy i Filosofiy*, IX, No. 2, 1952, 105- 114; Ferdinand Feldbrugge, *Law in Medieval Russia*, s. 33-58.

⁶⁶ A. A. Zimin, *Russkaya Pravda*, s. 70 vd.

⁶⁷ Rusların Hristiyanlığa meyli resmîyet dairesi içinde 957’den itibaren knyagina Olga vasıtasıyla başlamıştı. Bkz. E. Dikmen, “Şehirlerin Anası Kiyev’de Knyagina Olga Dönemi (945- 962)”, *Uluslararası Sosyal Bilimlerde Kadın Çalışmaları Sempozyumu*, 2022, s. 193-205. Ayrıca Rusların Hristiyanlık karşısında eriyen pagan inançları ve Hristiyanlık sentezli topluma uyarlanmasına dair bkz. E. Dikmen, “ Erken Rus- Slav toplumunda ve Mitik Mekân Bağlamında Kadın”, [Özet Bildiri Kitabı], 8. *Toplumsal Cinsiyet Adaleti Kongresi*, 2022, s.75.

Kaynakça**Ana Kaynaklar**

- De Administrando Imperio*, İng Tr. R. J. H. Jenkins, Dumbarton Oaks, Washington, 1967.
- İbn Fadlan Seyahatnamesi*, Tr. Ramazan Şeşen, Tarih Encümeni Yay., İstanbul, 2020.
- İbn Hurdazbih, *Yollar ve Ülkeler Kitabı*, Tr. Murat Ağarı, Kitabevi, İstanbul, 2008.
- Letopis po Lavrentyevskomu Spisku*, Arheografiçeskoy Kommissii, Sank-Peterburg, 1872.
- Medieval Russian Laws*, İng. Çv. George Vernadsky, Octagon Books, New York, 1979.
- Mesudi, *Muruc ez-zeheb (Altın Bozkırlar)*, Tr. D. Ahsen Batur, Selenge Yay. İstanbul, 2004.
- Patriarş ili Nikonovskoyu Letopis'*, *Polnoye Sobranie Russkih Letopisey*, Sank-Peterburg, 1862.
- Novgorodskaya Pervaya Letopis Starşevo i Mladşevo İzvodov*, Akademia Nauk SSSR, Moskva, 1950.
- Povest' Vremennih Let' (PVL)*, Hz. D.S. Lihaçeva, Vita Nova, Sank- Peterburg, 2012.
- The Annals of St. Bertin*, Ninth Century Histories, V. I., İng.Tr. Janet L. Nelson, Manchester University Press, Manchester- New York, 1991.
- The History of Leo the Deacon*, İng., Tr. A. M. Talbot D. F. Sullivan, Dumbarton Oaks, Washington D. C., 2005.
- The Homilies of Photios patriarch of Constantinople, English translation, introduction and commentary*, Çv. C. Mango, Harvard University Press, Cambridge, M A, 1958.
- The Nikonian Chronicle*, İng. Tr. Serge A. Zenkovsky, The Kingston Press, New Jersey, 1984.
- The Russian Primary Chronicle*, Tr. Samuel H. Crosss, The Medieval Academy of America, Cambridge, Massachusetts, 1953.

Araştırma Eserler

- Bibikov, M. V., “Rus v Vizantiyskoy Diplomatii: Dogovori Rusi s Grekami X.”, *Drevnaya Rus: Voprosi Medievistki*, 1/19, 2005.
- Dikmen, E., “Şehirlerin Anası Kiyev’de Knyaginya Olga Dönemi (945- 962)”, *Uluslararası Sosyal Bilimlerde Kadın Çalışmaları Sempozyumu*, 2022.

- Dikmen, E., “ Erken Rus- Slav toplumunda ve Mitik Mekân Bağlamında Kadın”, [Özet Bildiri Kitabı], 8. *Toplumsal Cinsiyet Adaleti Kongresi*, 2022.
- Feldbrugge, F., *Law in Medieval Russia*, Martinus Publishers, Leiden- Boston, 2009.
- Grekov B. D., “ Russkaya Pravda i ee Slavyanskoye okruzheniye”, *Izvestiya Akademii Nauk SSSR, Seria İstoriy i Filosofiy*, IX, No. 2, 1952.
- Haldon, J. F., “Theory and practice in Tenth-Century Military Administration II. Chapters 44 and 45 of the Book of Ceremonies”, *Travaux et mémoires 13*, De Boccard, Paris, 2000.
- Heyd, W. *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, TTK, Ankara, 2000.
- Hrushevsky, M., *A History of Ukraine*, Archon Books, USA, 1970.
- Kurat, A. N., *Başlangıcından 1917'ye kadar Rusya Tarihi*, TTK, Ankara, 1987.
- Laehr, G., *Die Anfänge des russischen Reiches politische Geschichte im 9. und 10. Jahrhundert*, Ebering, Berlin, 1930.
- Levçenko M. V., *Oçerki Po İstroiı russko- Vizantiski Otnoşeniy*, Akademia Nauk SSSR, Moskva, 1956.
- Levçenko M. V., “Russko- Vizantiskiye Dogovori 907 i 911gg.”, *Vizantiski Vremennik*, V.5 (30), 1952
- Lopez, R. S., “Silk Industry in the Byzantine Empire”, *Speculum*, 20 (1), 1945.
- Karatay, O., “Karadeniz’de İlk Ruslar ve Sarkel’in İnşası”, *Bulleten*, C. LXXIV, Nisan, 2010, s.269.
- Letiche J. M., *A History of Economic Thought: ninth through Eighteenth Centuries*, University of California Press, Berkeley- Los Angeles, 1964.
- Macartney, C. A. “On the Black Bulgars”, *Byzantinisch-neugriechische Jahrbücher*, Verlag P. D. Sakellerios, Athen, 1931.
- Macartney, C. A., “The Petchenegs- Peçenekler”, Tr. Emine Dikmen, *GTTAD*, C.2 S.4, 2020.
- Menges, K. “ Etymological Notes on Some Pacanag Names”, *Byzantion*, S. 17, 1945.
- Naumenko, V. E., “Tavrika v Sisteme Russko- Vizantiski Otnoşeniy Seredniy X.- XI vv.”, *İmperiya i Polis Cbornik Nauçnih Trudov*, 2013.
- Noonan, T., “The Dnieper Trade Route in Kievan Russia (900- 1240 A. D.)”, *Basılmamış Doktora Tezi*, Indiana University, 1965.

- Obnorskiy, S. P., “Yazık dogovorov russkih s grekami”, *Yazık i Mişleniye*, VI- VII, 1936.
- Ostrogorsky, G., “L’Expedition du pnnce Oleg centre Constantinople en 907,” *AIK*, II, 1939.
- Ostrogorsky, G., *Bizans Devleti Tarihi*, TTK, Ankara, 2011.
- Paszkievicz, H. *The Origin of Russia*, Philosophical Library, New York, 1954,
- Rybakov, B. A. *Remeslo Drevney Rusi*, Akademii Nauk SSSR, Moskva, 1948.
- Saharov, A. N., *Diplomatiya Drevney Rusi*, Pedagogika, Moskva, 1987.
- Saharov, A. N., *Diplomatiya Drevney Rusi (IX – Pervaya Polovina X v.)*, Mısl, Moskva, 1980.
- Saharov, A. N., *Diplomatiya Svyatoslava*, Mejdunarodniye Otnoşeniya, Moskva, 1982.
- Sahmatov, A.A., “Drevnişiy Sudbi Ruskovo Pelemeni”, *İzdaniye Ruskovo İstoriçeskovo Jurnalı*, Petrograd, 1919.
- Şahmatov, A. A. “Neskolko Zameçaniy o Dodovorah s Grekami Olega i Igorya”, *Zapiski Neofilololiçeskovo Obşestva*, VIII., 1915.
- Shepard J., “Some Problems of Russo- Byzantine Relations c. 860- c. 1050”, *The Slavonic and Eastt European Review*, V. 52, N. 126, 1974, s. 19. 10-33.
- Sorlin, Irène, “Les traités de Byzance avec la Russie au Xe siècle (I)”, *Cahiers du monde russe et soviétique*, vol. 2, n.3, Juillet-septembre 1961.
- Sorlin, Irène, “ Les traités de Byzance avec la Russie au Xe siècle (II)”, *Cahiers du monde russe et soviétique*, vol. 2, n.4, Octobre-décembre 1961.
- Vasiliev, A. A., “The Russian Attack on Constantinople in 860”, *The Mediaeval Academy of America*, Cambridge, 1946.
- Vernadsky, G., *Kievan Russia*, Yale University Press, New Haven, 1959.
- Vernadsky, G. “The Rus' in the Crimea and the Russo-Byzantine treaty of 945”, *Byzantina-Metabyzantina*, I, 1946.
- Vernadsky G., “Byzantium and Southern Russia: Two Notes”, *Byzantion*, V. 15, 1940- 41.
- Wozniak, F. E. “The Crimean question, the Black Bulgarians, and the Russo-Byzantine Treaty of 944” *Journal of Medieval History*, 5 (2), 1979.
- Yücel, M. U., “Slav/Rusların Hristiyanlığı Kabulü ve Rus/Ortodoks Kilisesinin Kuruluşu”, *CIEES*, 2020.
- Zimin, A. A., *Pravdaya Russkaya*, İzdatelstvo, Moskva, 1999.

Zuckerman, C., “Les Hongrois au pays de Lebedia: Une nouvelle puissance aux confins de Byzance et de la Khazarie ca 836-889” *Byzantium at War (9th- 12th c.)*, The National Hellenic Research Foundation Institute for Byzantine Research International Symposium 4, 1997.

Ek 1: 911 Bizans- Rus Anlaşmasının Tercümesi

“Oleg barış yapmak ve Ruslarla Grekler arasında anlaşma akdedilmesi için vasallarını gönderdi. Gelen elçiler şöyle bir açıklama yaptılar : “Bu, imparator Leo (VI 886- 912) ve Aleksandar (912- 913) döneminde imzalanan anlaşmanın bir nüshadır. Biz Rus’ milletinden: Karl, Farulf, Vermund, Hrollaf, Gunnar, Harold, Karni, Frithleif, Hoarr, Angantyr, Throand, Leithulf, Fast ve Steinvith olarak ve onun hâkimiyeti altındaki tüm millet büyük knyazlar ve büyük boyarlar adına size, Leo'ya, Aleksandar'a ve Konstantin'e, Tanrı'nın büyük hükümdarları, Grek İmparatorlarına, Grekleri ve Rusları birleştiren uzun süredir devam eden dostluğun sürdürülmesi ve ilan edilmesi için, Büyük Knyazlarımızın istekleri doğrultusunda, onların emriyle ve ona tabi olan tüm Ruslar adına, Büyük (Yüce) Rus Knyazı, Oleg tarafından gönderilmişlerdir.

Herhangi bir zarar-zıyan durumunda aşağıdaki hükümlere uyacağımızı belirtiriz:

Haksız fiile ilişkin kesin deliller mevcutsa, bu delillerin gerçek beyanı olacaktır. Ancak bu beyana itiraz edilirse, muhalif olan taraf bu hususta yemin eder ve inancına göre yemin ettikten sonra işlenen bariz ihlalle orantılı olarak bir ceza saptanır.

Eğer bir Rus bir Hristiyan'ı veya herhangi bir Hristiyan bir Rus'u öldürürse ortada bir cinayet söz konusu olduğu için kişi öldürülecektir. Eğer cinayetten sonra kişi kaçarsa, maddi durumu istikrarlıysa, mağdurun en yakın akrabalarına suçlunun malvarlığının yasal bir kısmı, katilin karısına ise yasal olarak kendisine borçlu olan benzer bir miktar verilir. Fakat eğer sanık yoksulsa ve kaçtıysa, idam edilinceye kadar geri dönene kadar sıkıntı içinde olacaktır.

Herhangi bir kişi, bir başkasını kılıçla yaralarsa ya da bir başka silahla saldırırsa, Rus kanunlarına göre bu tür bir darbe veya saldırı için beş Rus gümüşü ödeyecektir. Eğer davalı fakirse, elinden geldiğince ödeyecek, giydiği kıyafetlerden bile mahrum kalacak ve yemin ederek kendisine yardım edecek kimsesi olmadığını beyan edecektir. Ondan sonra aleyhindeki dava durdurulur.

Herhangi bir Rus bir Hristiyan'a karşı hırsızlığa teşebbüs ettiyse ya da tam aksi bir durum yaşanırsa, saldırganın kaybın kurbanı tarafından suçüstü yakalanması ve tutuklanmaya direnirken öldürülmesi durumunda, Grekler ya da Ruslar tarafından ölümü için herhangi bir ceza talep edilmeyecektir. Kaybın kurbanı çalınan malı geri alacaktır. Hırsız teslim olursa, hırsızlığın işlendiği kişi tarafından alınacak ve bağlanacak ve suçlu, uygun gördüğü her şeyi iade edecek ve aynı zamanda bunun için üç kat tazminat ödeyecektir.

Rus ya da Hristiyan fark etmeksizin eğer bir kişi bir başkasına kötü muamele ya da şiddet gösteriyorsa ve malvarlığının bazı kısımlarını zorla almaya çalışıyorsa, değerinin üç katını ödeyecektir.

Yabancı sahillerde sert rüzgârların gazabına uğrayan bir gemi Rusların yakınıdaysa yüküyle birlikte gemi yeniden yüklenip Hristiyan topraklarına gönderilecektir. Güvenli bir yere varana kadar onu tüm tehlikeli geçitlerden geçireceğiz. Fakat bu şekilde fırtına veya karasal bir engel tarafından alıkonulan böyle bir geminin varış noktasına ulaşması mümkün değilse, biz Ruslar bu geminin mürettebatına yardımda bulunacağız ve böyle bir olayın Grek topraklarına yakın bir yerde gerçekleşmesi ihtimaline karşı onları, güvenlik içinde mallarıyla birlikte taşıyacağız. Fakat eğer böyle bir kaza Rus kıyısına yakın bir yerde gerçekleşirse, geminin yükü bertaraf edilecek ve biz Ruslar, sahiplerinin hesabına elden çıkarılabilecek her şeyi nakledeceğiz.

Sonra, Grek topraklarına mallarla ya da imparatorunuza elçilikle gittiğimizde, geminin satılan yükünün fiyatını haysiyetli biçimde ödeyeceğiz. Fakat o gemideki herhangi biri, Ruslar tarafından öldürülürse, kötü muameleye maruz kalırsa veya herhangi bir eşya çalınırsa, bu tür davranışları gerçekleştirenler daha önce verilen cezaya tabi olacaktır.

Şu andan itibaren, herhangi bir milletin tutsağı, Rusların veya Greklerin koruması altındaysa ve daha sonra başka bir ülkeye satılırsa, o bölgede bulunan herhangi bir Rus ya da Grek, tutsağı satın alacak ve satın alınan kişiyi kendi ülkesine iade edecektir. Alıcı, bu şekilde harcanan tutar için tazmin edilecek ya da mahkûmun günlük emeğinin değeri satın alma parası şeklinde hesaplanacaktır.

Eğer herhangi bir Rus bir Grek tarafından esir olarak alınırsa, benzer şekilde o kendi topraklarına gönderilecek ve satın alma bedeli, öngörüldüğü üzere değerine göre geri ödenecektir.

Savaş ilanının lüzumu görüldüğünde ya da bir sefer gerçekleştirildiği vakit, Rusların İmparatorun isteklerini karşılamak üzere herhangi bir zaman ve onun ordusunda kalmasına yönelik gerekli izinler sağlanacaktır. Eğer

herhangi bir bölgeden bir Rus, esir Hristiyanlar arasında satılırsa veya herhangi bir Hristiyan esir Ruslar arasında satılırsa, yirmi bezant kadar fide verilecek ve yurduna iade edilecektir. Bir Rus esirinin çalınması, kaçması ya da mecburi olarak satılması hâlinde, bir Rus bu meselede haklı bir iddiada bulunursa, o köle Rus'a iade edilir. Bir tüccar, bir köleyi kaybeder ve şikâyette bulunursa, bulununcaya kadar bu köleyi arayacaktır, ancak herhangi bir kişi bu aramayı yapmasına izin vermezse, yerel idareci satın alma hakkını kaybedecektir.

Hristiyan imparatorun emriyle Bizans'ta ehil olarak görevini sürdüren Ruslara dair, eğer herhangi biri mülkünü belirlemeden ölürse ve orada akrabası yoksa mülkü Rus topraklarındaki uzak akrabalarına iade edilir. Fakat eğer malından bir miktar temlik ederse yazılı olarak mirasçısı olarak tayin ettiği kişi, bu şekilde elden çıkardığı malı alır. Ticaretle meşgul olan Rusların, Bizans'taki amaçsız gezginlerin ve orada ödenmemiş borçları olanlar için gereken miras süreci/ usulü bu şekilde olacaktır.

Eğer bir zanlı Bizans'a sığınır, Ruslar Hristiyan İmparatorluğu'na şikâyette bulunacak ve itirazları ne olursa olsun bu suçlu tutuklanarak Ruslara iade edilecektir. Aynı hadise Ruslarda da ortaya çıkarsa Ruslar Grekler için aynı hizmeti sunacaklardır.

Siz Grekleri ve biz Rusları birbirine denk şekilde bağlayan bir sözleşme ve bozulamayacak bir taahhüt olarak, bu antlaşmanın parşömen üzerine iki nüsha olarak kırmızı renkte yazıya geçirilmesini sağladık. Bu belgeyi, Eylül ayının ikisinde, iddianamenin on beşinci senesi olan Yaratılış 6420'da aramızda akdedilen antlaşmayı onaylamak ve resmen ilan etmek üzere Majestelerinin tasdiki için ilettik.”⁶⁸

Ek 2: 944 Bizans- Rus Anlaşmasının Tercümesi:

"Büyük Knyaz Igor", knyazları ve boyarları ve bütün Rus halkı, bundan böyle ve ilelebet, imparatorların kendileriyle olduğu kadar tüm boyarlarıyla ve tüm Grek ulusuyla bir dostluk teşkil etmek maksadıyla bizi Bizans'ın güçlü imparatorları Romanus, Konstantin ve Stephen'a gönderdi. [Greklerin şartları şu şekildeydi]: Büyük Rus Knyazı ve onun boyarları Konstantinopolis'e ve büyük Grek imparatorlarına temsilcileri ve tüccarlarıyla beraber geçerli usule göre diledikleri kadar gemi gönderebilecekler. Gelen elçiler şimdiye kadar altın mühürler, tüccarlar ise gümüş mühürler taşımaktaydılar. Fakat Knyazınız artık bize birer kimlik (ruhsat) göndereceğini bildirdi ve bu sayede Ruslar tarafından gönderilen herhangi bir elçi veya tüccarla belirli sayıda geminin gönderildiği şekilde

⁶⁸ PVL, s.25- 30; Nikonovskaya Letopis, s. 19- 26; Lavrentiyevskaya Letopis, s.32- 41.

böyle bir kimlikle verileceğini bildirmiştir. Ki bizler böylelikle barışçıl bir niyetle buraya geldiğinden emin olacağız.

Ancak bu kişiler izinsiz gelip, bize teslim olurlarsa Knyazınızın haberi olana kadar onları alıkoyup, hapsedeceğiz. Ancak teslim olmayıp direniş gösterirlerse, öldürüleceklerdir ve Knyazınız da herhangi bir tazminat talebinde bulunamayacaktır. Eğer bu kişiler Rus topraklarına kaçarlarsa, bizler Knyazınıza haber vereceğiz ve o, kendi uygun gördüğü şekilde meseleyle ilgilenecektir.

Eğer Ruslar emtiasız gelirlerse, aylık ödenen meblağı temin edemezler. Bundan başka Knyazınız, gönderdiği elçilerini ve gelen diğer Rusları köylerimizde bunun gibi yerlerde zorbalık yapmalarını men edecektir. Buraya gelen Ruslar, Aziz Mamas Kilisesi dolaylarında konaklayacaklardır. Yetkililerimiz ise gelenlerin adlarını kaydedip, sonrasında ödemelerini ilk olarak Kiyev'den gelenler, sonra Çernigov ve Pereyaslavl'dan gelenler şeklinde, elçilerin buldukları mevkilere göre olan meblağları ve tüccarların belirlenmiş miktardaki ödemeleri gerçekleştirilecektir. Gelenler elli kişilik gruplar halinde şehre, silahsız olarak tek bir kapıdan girecekler ve mallarını diledikleri gibi satacaklardır, sonrasında buradan ayrılacaklardır. Yönetimimizden bir muhafız onları koruyacaktır, böylece herhangi bir Rus veya Grek uygunsuz davranırsa, bunu telafi edecektir.

Ruslar şehre girdiklerinde elli bezant değerinin üzerinde ipek almaya hakları olmayacaktır. Bu tür ipekleri kim satın alırsa, onlara mühür basıp, olan imparatorluk muhafızına gösterecektir. Ruslar buradan ayrıldıkları zaman, bizden seyahat için, ihtiyaç duydukları kadar erzak ve gemileri için gerekli şeyleri (önceden belirlenmiş olan şartlara göre) alacaklar ve güvenli bir şekilde yurtlarına döneceklerdir. Aziz Mamas Mahallesi'nde kışlama ayrıcalığına sahip olmayacaklar. Aziz Mamas bölgesinde kışlama/konaklama hakkına sahip olamayacaklardır.

Herhangi bir esir Ruslardan kaçır ve onlar İmparatorluğumuzun sınırları içindeyken ya da Aziz Mamas bölgesinden kaçarsa, Grek topraklarında bulunursa yakalanacaktır. Bulunmazlarsa, Hristiyan Ruslar inançlarına göre ve Hristiyan olmayanların geleneklerine göre yemin edecekler ve daha sonra bizden önceki şartlara göre her köle başına iki parça ipek alacaklardır. İmparatorluğumuzun halkından, şehrimizden veya başka bir yerden, herhangi bir kölemiz, aranızda kaçır da yanına bir şey alırsa, Ruslar onu tekrar geri gönderecektir. Sahip olduğu şey hâlâ sağlamsa- tamsa, bulan kişi mal değeri olarak iki bezant alacaktır.

Eğer herhangi bir Rus, imparatorluğumuzun tebaası hususunda hırsızlık yapmaya kalkışırsa, bu şekilde davranan kişi ağır bir şekilde

cezalandırılacak ve çaldığının iki katını ödeyecektir. Eğer bir Grek, bir Rus'a karşı bu şekilde davranırsa, benzer bir suçtan dolayı aynı cezayı alacaktır. Bir Grek, bir Rus'a veya tam tersi şekilde hırsızlık yaparsa, yalnızca çalınan eşyayı değil, aynı zamanda değerini de iade etmelidir. Çalınan eşyanın satıldığı anlaşılırsa, bedelinin iki katını iade eder ve ayrıca hem Grek yasaları hem de Rus hükümleri çerçevesinde cezalandırılır.

Ruslar, topraklarımızdan esir olarak alınan genç erkekleri veya yetişkin kızları getirirlerse, Grekler her birine on bezant fidye öderler ve esirleri böylece geri alırlar. Esir orta yaşlardaysa, Grekler onları her biri sekiz bezant olmak üzere ücret karşılığında geri alırlar. Fakat esirlerin yaşlı veya küçük çocuklar olması halinde fidye, beş bezanttır. Grek topraklarında savaş esiri olmaları şartıyla köle olarak hizmet eden Ruslar bulunursa, Ruslar her biri için on bezant için fidye vereceklerdir. Fakat eğer bir Grek böyle bir mahkûmu hakikaten satın aldıysa ve bunu yeminle beyan ederse, mahkûm için ödenen tam satın alma bedelini karşılığında alacaktır.

Korsun ve o bölgedeki tüm şehirler konusunda Rus Knyazı mezkûr bölgeleri taciz etme hakkına sahip değildir ayrıca o bölgeler size tabi olmayacaktır. Rus Knyazı sefer için asker talep ederse, istediği sayıda asker vermeyi kabul ederiz.

Ruslar karaya vurmuş bir Grek gemisi bulurlarsa, bir zarar vermeyecekler, herhangi bir nesne ya da şahsı gemiden çıkarmaları durumunda eğer köle yapar ya da öldürürlerse hem Rus hem de Grek yasalarına tabi olacaklardır. Rus bağlıları Dinyeper (Özi) ağzında Korsun balıkçılarıyla karşılaşılırsa, hiçbir surette zarar vermeyeceklerdir. Dahası Ruslar Dinyeper ağzında, Belobereg ya da Aziz Eleutherius'ta kışlama hakkı olmayacak, sonbahar geldiğinde Rus yurduna döneceklerdir. Korsun bölgesine gelip yağmalayan Kara Bulgarlarla ilgili olarak, Rusların Knyazı, onların bölgeye zarar vermelerini engellemelidir.

Grek tebaasından biri suç işlemeye teşebbüs ederse, Rusların onu cezalandırmaya hakkı yoktur fakat imparatorluğumuzun yasalarına göre işledikleri suç oranınca yargılanacaklardır.

Eğer bir Hristiyan, bir Rus'u öldürür ya da tam aksi gerçekleşirse cinayeti işleyen kişi merhumun yakınları tarafından onu öldürmeleri için tutulacaktır. Cinayeti işleyen kişi kaçır giderse, öldürülen kişinin akrabaları, zengin olması durumunda katilin malına el koyar. Eğer kaçan zanlı fakir ise bulunana kadar izi sürülecek ve yakalandığında idam edilecektir.

Eğer bir Grek bir Rus'u ya da aksi surette kılıç, mızrak veyahut diğer silahlarla saldırmaya kalkışrsa, Rus nizamlarına göre 5 litre gümüş (ancak 2.26 kg olduğu düşünülmektedir) ödeyecek, ancak eğer fakirse, elindeki bütün mallar, üzerindeki kıyafetler bile satılacak ve bunlar da ondan alınacaktır. En sonunda kendi inancı üzerine hiçbir malı olmadığına yemin edecek ve sonra serbest bırakılacaktır.

İmparatorluğumuz düşmanlarımıza karşı kullanmak üzere sizden askeri yardım talep ederse Büyük Knyazınıza bildirecek, bize istediğimiz sayıda asker gönderecektir. Buradan hareketle etrafımızdaki siyasi güçler Grekler ve Rusların birbirlerine karşı nasıl bir dostluk sergilediklerini anlamış olacaklardır.

İşbu sözleşmeyi karşılıklı onay ile bir bölümü yönetimimizin elinde kalan, üzerinde bir haç bulunan ve üzerinde adımız yazan çifte parşömen üzerine yazdık, tüccarlarınız ve elçileriniz diğerini imzaladılar. Temsilcileriniz imparatorluğumuzun elçileriyle birlikte yola çıkacak ve onları Rusya'nın Büyük Knyazı Igor'un ve tebaasının huzuruna götüreceklerdir. Bu belgeyi teslim aldıktan sonra, bu parşömen üzerine yazılmış ve içinde adlarımızın bulunduğu bu anlaşmada aramızda kararlaştırıldığı gibi hakikati muhafaza etmek üzere yemin edeceklerdir.”⁶⁹

---

⁶⁹ PVL, s.32-36.